

**DAŽAS PIEZĪMES PARLATGALIEŠU GRĀMATĀM
KOPKATALOGĀ „SENIESPIEDUMI LATVIEŠU VALODĀ
1525–1855” (1999)**

Latgaliešu valodā izdoto grāmatu hronoloģijai var izsekot G. Manteifeļa, V. Seiles, J. Misiņa, fragmentāri arī K. Estreihera bibliogrāfiskajos rādītājos. Visplašāk latgaliešu izdevumi atspoguļoti 1999. gadā izdotajā Latvijas Nacionālās bibliotēkas kopkatalogā „Seniespiedumi latviešu valodā 1525–1855”, sākot ar pirmo zināmo dziesmu un lūgšanu grāmatu (1730), beidzot ar „Gromotu dzismiu lacinsku” (1855). Kopkatalogā ietverti 94 iespieddarbi latgaliski, no tiem astoņu eksistence ir apšaubīta vai noliegta, 59 ir saglabājušies līdz mūsdienām, 27 eksemplāri joprojām nav zināmi. Kopkataloga veidotāji ir paveikuši lielu, atzinīgi vērtējamu darbu.

Iespieddarbu aprakstos izmantoti literatūrvēsturnieku pētījumi, kas ne vienmēr ir bijuši zinātniski korekti. Raksta mērķis – aktualizēt latgaliešu senākā posma garīgās literatūras autoru (lokalizētāju, tulkotāju) un latgalisko iespieddarbu oriģinālavotu noteikšanas nepieciešamību un iespēju.

Rakstā ieskicēta atsevišķu grāmatu autoru problēma, noskaidrots vienas grāmatas avots, norādīts uz atsevišķiem mazpazīstamiem fragmentārajiem tekstiem un rokraksta grāmatām, arī uz iespēju meklēt un atrast jaunus latgaliskos izdevumus vēl mūsdienās. Tas viss dara skaidrāku latgaliešu senākā posma literatūras ainu.

**SOME NOTES ON LATGALIAN BOOKS IN THE MASSIVE UNION CATALOGUE
„ANCIENT PRINTS IN LATVIAN 1525–1855” (1999)**

Chronology of books published in Latgalian can be traced in bibliographical indexes of G. Manteuffel, V. Seile, J. Misiņš and fragmentarily in that of K. Estreicher. Latgalian publications have most broadly been reflected in the massive union catalogue of the National Library of Latvian „Ancient Prints in Latvian 1525–1855” (1999) – from the first known book of songs and prayers (1730) to „Gromotu dzismiu lacinsku” (1855). The massive union catalogue contains entries on 94 prints in Latgalian – existence of 8 of them is questioned or denied – 59 have been preserved to this day, 27 still remain unknown. Compilers of the catalogue have done a great job which deserves praise.

Descriptions of prints use studies by literary historians which have not always been scientifically correct. Aim of the article – to attach importance to the need for and the chance to identify original sources of Latgalian prints and authors (localizers, translators) of spiritual literature.

The article outlines the issue of authors of certain books, identifies the source of one book, points at certain little known fragmentary texts and handwritten books as well as the chance to search for and find new Latgalian publications today. It all clarifies the picture of Latgalian literature of the early period.

In Poland several publications of small catechism in two languages – Polish-French – were known, by indication also of the author of the writing. It is possible to compare the Latgalian publication „Eysa salasieyszona” with „Mały katechizm historyczny” published in 1819 in Wrocław, just the text of Latgalian catechism is monolingual, resp. Latgalian.

In Latgalian books usually their translators or authors are not specified. No matter how unusual it sounds, still it has not been demonstrated that Latgalian spiritual literature was only a translated literature, that there are no original writings.

This time the notes on Latgalian books could end with an optimistic statement that still it is possible to find non-studied manuscripts prepared for publication. Striking evidence for that is text (sermons) book recently found in Alsunga, in the Alsunga church tower detected by the priest Andris Vasiļevskis.

While in the in the Academic Library of the University of Latvia, „Licieyba brolisties wysyu swatoku sirzu Jezu un Maryas. Pi Feymanu Bažnieycas” is still kept, not mentioned in the main catalogue and signed by the priest Jezups Macilevičs in 1853.

„Gromota lyugszonu” published in 1820 is found in a book storage of Liepaja St. Joseph’s Catholic cathedral, which unlike the copy as described in the main catalogue (S: 1037), has remained much more complete, i. e. it has a cover page, the book has 385 pages in addition to the table of contents.

Latvijas Nacionālās bibliotēkas 1999. gadā izdots kopkatalogs „Seniespiedumi latviešu valodā 1525–1855” ir vērtīgs kapitāldarbs, kas veikts kompetentu Latvijas bibliogrāfu – Alekseja Apīņa un Silvijas Šiško – vadībā. Tajā ietverti arī līdz 20. gs. beigām apzinātie izdevumi latgaliešu rakstu valodā. No kopkatalogā minētās 2571 vienības 94 ir latgaliešu grāmatas, brošūras, atsevišķi sīkdarbi.

Kā minēts kataloga ievadā, latgalisko grāmatu aprakstīšanā izmantotas Gustava Manteifeļa, Jāņa Misiņa un Valerijas Seiles latgaliešu grāmatu bibliogrāfijas, tāpat citu latviešu literatūrzinātnieku un kultūrvēsturnieku – V. Terenkeviča, M. Apeļa, M. Bukša, V. Vonoga, S. Kučinska, B. Brežgo u. c. – darbi.

Kā pirmā no latgaliešu grāmatām kopkatalogā tiek minēta 1730. gadā izdotā „Katoliszka Dzismiu gromota” (S: 149), par to ziņas sniegtas gan bibliogrāfijās, gan literatūrvēsturnieku – Meikula Apeļa un Miķeļa Bukša – latgaliešu literatūras vēsturēs. Izdevums joprojām ir meklējamo grāmatu klāstā, jo „eksemplāri nav zināmi”. Bez šī fakta katalogs sniedz informāciju, ka tās ir baznīcas dziesmas un literatūrā kā to iespējamais autors tiek minēts Gregors Šabliņskis vai Georgs Šprungjanskis, vēl tiek minēts, ka grāmata varētu būt atkārtots jezuīta Georga Elgera 1673. gada darba „Cantiones Spirituales” izdevums. Kopkataloga bibliogrāfu pieņēmumi pamatoti G. Manteifeļa, V. Seiles, J. Misiņa un K. Estreihera bibliogrāfiskajās uzziņās, tāpat M. Bukša un S. Kučinska apcerējumu izteikumos. Tā šķiet nopietna informācija, tomēr iedziļinoties atklājas, ka liela daļa faktu ir tikai minējumi. Piem., G. Manteifeļa bibliogrāfiskajā rādītājā „Bibliographische Notiz” pausts viedoklis, ka 1730. gada dziesmu grāmatas pamatā varētu būt G. Elgera 1673. gada „Cantiones Spirituales”, abiem izdevumiem minot pat vienādu lappušu skaitu – 178 (Manteuffel 1885: 11), tomēr, salīdzinot G. Elgera dziesmas arpieejamajiem vēlākajiem katoļu dziesmu krājumiem, tajās nevar atrast ne mazāko tekstuālo līdzību, tāda pastāv vienīgi tematikas ziņā. Protams, pieļaujama iespēja, ka 1730. gada katoliskā dziesmu grāmata ir bijusi vienīgais – tā tad unikāls – sava laika izdevums, kas diemžēl nav saglabājies, tomēr katalogā tiek minēti vēl daži neatrasti tās izdevumi, proti, 1733., 1765. un kāds „apšaubāms izdevums” 1837. gadā. Maz ticams šķiet fakts, ka nav saglabājies neviens no 4 izdevumu eksemplāriem. Ja pieļaujam, ka 1730. gada grāmata un minētie atkārtotie tās izdevumi nav nepamatots pieņēmums, ir grūti atrast tās iespējamo autoru. Miķelis Bukšs ir pārliecināts, ka tas varētu būt Gregors Šabliņskis

(*Gregorius Szablinski, Szabliński, 1702–1744*), labs latviešu valodas pratējs, kurš labprāt uzturējies zemnieku mājās un ēdis ar viņiem pie viena galda (Bukšs 1952: 79 = Bukšs 1957: 130). Tomēr ap grāmatas izdošanas laiku G. Šabliņskis atradās Polockā, kur studēja filozofiju, bet pirms 1730. gada viņš vairāk uzturējās Viļņā un Mogiļovā, Livonijas misijā nokļūstot vien ap 1737. gadu (Kleijntjenss 1941: 364). Vēl stabilāk grāmatniecības vēsturē iegājijs apgalvojums, ka 1730. gada grāmatas autors varētu būt lietuvietis Jānis Lukaševičs (*Joannes Lukaszewicz, 1699–1779*; Apeļs 1935: 9 = Stafecka 1995: 45), taču, kā liecina ieraksti jezuītu annālēs, iespējamās grāmatas iznākšanas gadā šis jezuīts ir tikko uzsācis misijas gaitas Latvijā (Kleijntjenss 1941: 431). Ir saistoši vērot, kā mainās grāmatu pētnieku viedokļi: 1885. gada bibliogrāfiskajā rādītājā G. Manteifelis jezuīta J. Lukaševiča vārdu min tikai kā 1765. gadā izdotās „Katoļiszkū¹ Dzismiu gromotas” izdevēju (Manteuffel 1885: 16), bet vēlākos darbos viņš jezuītam piedēvē rakstnieka talantu, kā arī 1730. gada un vēlāka laika „Katoļiszkū Dzišmiu gromotas” sarakstīšanu (Manteuffel 2007²: 227, 306). Pēc G. Manteifeļa – līdz 1870. gadam šī grāmata ir piedzīvojusi 15 izdevumu, un šo pieņēmumu vairākkārt atkārtoti gan pats autors, gan arī citi pētnieki, piemēram, M. Apeļs (1935: 9).

Informācija par senākā posma latgaliešu grāmatām ne vienmēr ir zinātniski korekta, un katalogs ļauj skaidrāk ieraudzīt literatūras vēstures pētniecībā (kaut arī ne tikai tajā, protams) pastāvošo tendenci – nekritisku neprecīzu vai apstrīdamu faktu pārrakstīšanu, kas izplatās arī tālāk. Par to atbildīgi, saprotams, ir šo faktu pārrakstītāji, ne bibliogrāfi.

Varbūt tomēr informācija par izdevumiem, kas nonākuši līdz mūsdienām, ir plašāka? Varbūt tomēr kādas ziņas, ko sniedz paši izdevumi, netiek izmantotas pilnībā? Aplūkojot rūpīgāk ziņas par pirmo līdz mūsdienām saglabājušos grāmatu „Evangelia toto anno..”, seniespiedumu katalogs vēstī, ka 1753. gada grāmatu dēvē arī par Asūnes evaņģēlijiem pēc tās cenžēšanas vietas, un sniedz ziņu, ka „cenz. atļ. no Livonijas bīskapa vietnieka Asūnē 27. apr., no Viļņas ģenerālvikāra 15. maijā” (S: 216). Kopkataloga sakārtotāji ir pareizi ievērojuši, ka titullapā sniegta norāde uz vairākiem autoriem, bet literatūras vēsturē kā tulkotājs un izdevējs parasti tiek minēts J. Lukaševičs. Seniespiedumu kataloga izmantotās literatūras sarakstā, protams, nevar būt iekļauts 2004. gada „Evangelia toto anno..” faksimilizdevums ar A. Stafeckas apcerējumu „„Evangelia toto anno..” (1753) un latgaliešu rakstu valodas gaita”, jo jubilejas izdevums tapis 5 gadus vēlāk. Tomēr minētajā apcerējumā pati evaņģēliju grāmata skatīta minimāli (4 lappuses no 30). Te gan (kaut nepilnas lappuses apjomā) raudzīts izsekot iespējamā 1753. gada grāmatas tulkotāja problēmai, diemžēl nenorādot ziņu avotus³. Tādējādi varam secināt, ka mūsu zināšanas par pirmo līdz mūsdienām saglabājušos latgaliešu grāmatu nav papildinājušās arī izdevuma jubilejas kontekstā.

1753. gada grāmatu dēvē par Asūnes (latgaliski *Osyuna*) evaņģēlijiem. Oficiālais skaidrojums ir viens: tieši Asūnē 1753. gada 27. aprīlī Juzefs Mloževskis (*Josephus Młozewski*) apstiprina, ka ir izlasījis visjaunāko darba redakciju latviešu valodas variantā, un secina, ka darbs ir drukājams. Pamatojoties uz šo liecību, 1753. gada 15. maijā bīskaps A. J. Žolkovskis (*Antoni Józef Żolkowski, 1686–1763*)⁴ dod „Approbatio” – atļauju iespiest evaņģēlijus. Kas ir Juzefs Mloževskis – „sholastikis

1 Jāpiezīmē, ka 1730. un 1733. gada izdevumu nosaukumus G. Manteifelis sāk ar īpašības vārdu vienskaitļa nominatīvā *katoļiszka*.

2 G. Manteifeļa darba pirmpublicējums 1892. gadā.

3 Stafecka A., „Evangelia toto anno..” (1753) un latgaliešu rakstu valodas gaita. *Evangelia toto anno..*

Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2004. 224–254.

4 http://wikipedia.rarplayer.pl/wiki/Antoni_J%C3%B3zef_%C5%Bolkowski, sk. 17.02.2012.

no Smoļenskas diecēzes, kandidāts uz vakanto Livonijas bīskapa sēdekli⁵? Kur viņš ir mācījies un apguvis latviešu valodu, ja jau reiz ir varējis izlasīt un izvērtēt evaņģēliju tekstus? Varbūt viņš ir arī viens no grāmatas tekstu tulkotājiem? Ticami pamatotas atbildes uz te izvirzītajiem jautājumiem vēl nav, tomēr ir atrodami jauni meklējumu pavedieni. No baznīcu vizitāciju materiāliem izriet, ka J. Mloževskis ir dzimis 1707. gada 19. martā. 1730. gada 23. decembrī Viļņas bīskaps Mihals Zenkovičs (*Michael Zienkowiec*) viņu ordinē par priesteri; J. Mloževskis prot poļu, lietuviešu un latviešu valodu, kādu laiku strādā Asūnē (Litak 1998: 59). J. Mloževska uzvārdu neatrodam bīskapu sarakstā⁶ nevienā no tālaika diecēzēm. Runājot par vakanto Infantijas (Livonijas) bīskapa amatu – pēc 1752. gadā mirušā Juzefa Dominika Puzinas (*Józef Dominik Puzyna*, 1690–1752) 1753. gada 9. aprīlī šajā amatā stājās un līdz 1763. gadam to pildīja bīskaps Antonijs Kazimežs Ostrovskis (*Antoni Kazimierz Ostrowski*, 1713–1784). Tātad bīskapijai dienā, kad J. Mloževskis akceptē evaņģēliju grāmatu drukāšanai, jau bija savs virsgans.

Minētais J. Mloževskis ir viens no retajiem zināmajiem latviešu valodas pratējiem laicīgās (ne ordeņa) garīdzniecības jeb klēra rindās. Evaņģēliju grāmatas virsrakstā minētais „ex clero livonico” – „no Livonijas klēra” – iespējams, ietver norādi, ka grāmatas autori (vai vismaz līdzautori) ir tieši laicīgie garīdznieki⁷. Ziņas par tā laika klēru gan ir visai skopas. 1761. gada vizitācijas materiālos lasāms, ka draudzes apkalpo 24 klēra priesteri (*presbyteri saeculares reperiuntur*), 20 dominikāņu (*ex Ordine Praedicatorum*) un 19 jezuītu (*Societatis Jesu*; Litak 1998: XXXIX). 18. gs. latgaliešu garīgā rakstniecība varēja arī nebūt tikai jezuītu pārziņā, kā tas ir vispārpieņemts līdz šim.

Līdzīgi ielūkosimies seniespiedumu katalogā aprakstītās grāmatas „Eysa sałasieyszona” (S: 328) titullapā. Grāmata drukāta „w Mohilewie w Drukarni J. W. J. X. Biskupa Białorufk: Łacińkiego”, izdošanas gads netiek nosaukts, kaut aptuvena laika norāde pievienota – „starp 1773–1782”. Šis datējums droši vien pamatots ar V. Seiles bibliogrāfiskajā rādītājā minēto ierakstu grāmatā „Citeyszona Kunga myusu”, kas veido konvolūtizdevumu ar „Eysu sałasieyszonu” „Citeyszonas..” nenumurētajā 8. lappusē teikts, ka „zwaleyta ir tiey Gromota Historiju Swatu iz dut uz-mocieybas Pasaulam. Datt: Mohilewa Misia Stanislaw Weyskups” (citēts pēc Seiļ 1936: 22; diemžēl šo P. Baško īpašumā bijušo grāmatas eksemplāru mūsdienās vairs nav izdevies atrast). Turpinot bibliogrāfe skaidro, ka grāmatā minētais „Stanislavs Veiskups, Bialorusko-Łacinskis, jādomā, ir Stanislavs Bogušs Sestrencevičs, kas Bīskapa amatā iecelts 1773. gadā. 1782. gadā viņu ieceļ par arķibīskapu, tāpēc varētu slēgt, ka šī grāmata izdota starp 1773. un 1782. gadiem, kad Stanislavs bijis par bīskapu⁸ (Seiļ 1936: 22). Tomēr Staņislavs Bohušs Sestžeņcevičs (*Stanislaw Bohusz Siostrzeńcewicz*, 1731–1826) līdz 1782. gadam ir Viļņas koadjutorbīskaps (palīgbīskaps), un Mogiļovas arhidiecēze pagaidām vēl nepastāv. Tā tiek izveidota 1783. gadā, un Sestžeņcevičs tiek iecelts par pirmo tās arhibīskapu – šis fakts norāda, ka „Eysa sałasieyszona” Mogiļovā visdrīzāk ir drukāta pēc 1783. gada. Dr. A. Brumanis mistifikāciju ar Sestžeņceviča iecelšanu par bīskapu skaidro detalizētāk. Jau 1773. gada novembrī izdota pirmā carienes Katrīnas II pavēle par Sestžeņceviču kā Mogiļovas arhibīskapu, ko nav atbalstījusi Roma. Carienes centieni realizēt šo mērķi tomēr nav apsīkuši, un 1782. gada janvārī viņa atkal Sestžeņceviču nominē

5 *Evangelia toto anno*, 119.

6 <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/lam11.html>, sk. 17.02.2012.

7 Par iedalījumu ordeņa un klēra garīdzniecībā sk. Baznīcas Kanoniskā likuma (Codex Iuris Canonici) 117.–127. pantu.

8 Saglabātas rakstības īpatnības.

par Mogiļovas arhibīskapu, bet februārī paraksta arhidiecēzes dibināšanas dokumentu. 1783. gada 19. decembrī Romas pāvests Sestžeņceviču ieceļ par Mogiļovas arhibīskapu un dibina Mogiļovas arhidiecēzi (Brumanis [1982]: 193–196, 199). Tikai ņemot vērā visu augstāk teikto, kļūst skaidrs V. Seiles sniegtais „Eysas sašasieyszonas” datējums.

Kāpēc jāpievērš uzmanība šādiem šķietami maznozīmīgiem sīkumiem? Iedziļināšanās tajos, arī katoļu Baznīcas vēstures pazīšana var palīdzēt atklāt pirmo grāmatu autorus – sarakstītājus, lokalizētājus, tulkotājus, uzmeklēt tulkojumu avotus, skaidrāk saprast laikmeta apstākļus, kuros risinājušies atbilstošie notikumi.

Savukārt katoļu Baznīcas literatūras stūrakmeņu – pamatdarbu ticības audzināšanā – apzināšana ļauj drošāk identificēt oriģinālavotus. Tikai paviršam apskatniekam viena literatūras žanra darbi, piem., katehismi, šķiet vienādi. Tieši šajā grupā iederas arī „Eysa sašasieyszona”, kas kopkatalogā saukta par bībelstāstiem (sk. S: 328). Taču šie konkrētie svētās vēstures stāsti pārsniedz tiem atvēlēto žanra jeb bībelstāstu robežas, tos var saukt arī par katehismu – tie atklāj pestīšanas vēstures notikumus, bet katra stāsta beigās jautājumu un atbilžu formā tiek akcentēts svarīgākais, par ko ticis vēstīts. Šie paši bībelstāsti tekstuāli atbilst franču baznīcas vēsturnieka, franču karaļa galma pedagoga un katoļu priesteru Kloda Flerī (*Claude Fleury*, 1640–1723) darbam „Catéchisme historique, contenant en abrégé l’histoire sainte et la doctrine chrétienne” (1679). Katehisma autors plašākai sabiedrībai kļuva pazīstams ar 2 sējumu darbu „Grand Catéchisme historique” (1683), no kura 1728. gadā tika izveidots pirmais t. s. īsais vēsturiskais katehisms „Petit Catéchisme historique: contenant en abrégé l’histoire sainte et la doctrine chrétienne”, kas ir katoļu skolām domāto Bībeles stāstu grāmatu priekšvēstnesis un aizsāka bērniem piemērotu reliģisku mācībgrāmatu tipu⁹.

Polijā bija pazīstami vairāki mazā katehisma izdevumi divās valodās – poļu un franču, norādot arī darba autoru. Latgaliešu izdevumu „Eysa sašasieyszona” iespējams salīdzināt ar 1819. gadā Vroclavā izdoto „Maty katechizm historyczny”, tikai latgaliešu katehisma teksts ir vienā valodā, resp., latgaliski. Parāleli latgaliskajam tekstam gan doti daži virsraksti poļu valodā, ļaujot skaidrāk spriest par avotu. Grāmatas titullapā netiek sniegta informācija par autoru, bet teksts „ar meli latvisku nu wina baznickunga sarakstieyta” rāda, ka *sarakstieyt* var nozīmēt arī ‘tulkot’, īpaši šajā gadījumā, kad tekstu atbilde ir ļoti cieša. Par grāmatas autoru seniespiedumu katalogā tiek norādīts Mihaēls Rots, bet avots, no kura gūta kataloga informācija, netiek atklāts. V. Seile savā rādītājā aprakstāmās grāmatas autoru nav minējusi.

Latgaliešu grāmatām parasti nav norādīti ne tulkotāji, ne sarakstītāji. Lai cik neierasti tas arī skanētu – vēl joprojām nav pierādīts, ka latgaliešu garīgā literatūra ir bijusi tikai tulkotā literatūra, ka nav oriģināldarbu.

Seniespiedumu katalogā netiek minētas rituāles – grāmatas, kurās „aprakstītas ceremonijas un lūgšanas, kādas lieto priesteris, izdalot svētos sakramentus, sakramentālijas un dažādas svētības”¹⁰. Rituāles ir būtiski nepieciešamas ikvienam garīdzniekam, un, šķiet, būtu tikai loģiski, ja latgaliskais teksts tajās parādītos vienlaikus ar tekstiem latviešu valodā, resp., jau vismaz ar 1755. gadu, kad ir iespiestas pirmās rituāles vidusdialektā balstītajā rakstu tradīcijā (seniespiedumu katalogā netiek pieminētas). Tikai 1802. gadā Polockā izdotajā „Rituale Sacramentorum”¹¹ latviskās atbildes rakstītas

9 *Theologische Realenzyklopädie* 17, hrsg. Von Gerhard Müller. Berlin; New York: de Gruyter, 1988. 731.

10 *Liturģika*. Rediģējis un izdevis pr. A. Piebalgs. Cēsis, 1939. 44.

11 *Rituale Sacramentorum, ac aliarum Ecclesiae Ceroemoniarum ex rituali..* Polociae, Typis Coll: Soc:

latgaliešu valodā. Ja arī būtu pastāvējis vēl kāds rituāļu izdevums ar atbildēm latgaliski, tas varētu būt izdots vienīgi pēc 1783. gada, kad tiek stingri noteiktas bīskapiju robežas un lejaslatviešu valoda, kas Latgalē iesakņoties nebija spējusi, rituāļu ceremoniju grāmatāstika atnesta. Ar 1753. gada „Evangelia toto anno.” latgaliskajām rituālēm sakara nav, kā to diemžēl kļūdaini, kaut atsaucoties uz S. Kalvāni, min A. Stafecka (Stafecka 2006: 336).

Polockā iespiestais 1802. gada rituāļu izdevums bija paredzēts Mogiļovas arhidiecēzes vajadzībām. Attaisnot tā neiekļaušanu kopkatalogā var, pieņemot, ka tie ir tikai fragmentāri teksti (līdzīgi darīts ar 1755. gada latviskajām rituālēm), tomēr arī latgaliskais teksts „Gromotā dzisniu łacinsku” (sk. S: 2437), par kuru minēts, ka *teksts latīņu valodā, norādījumi par tā izpildīšanu latgaliešu rakstu valodā*, tāpat ir stipri fragmentārs un ir pat īsāks nekā rituāļu jautājumi un atbildes.

Pētniecības procesam palaikam traucē nekonsekvences grāmatu nosaukumu pierakstā un aprakstā, kad atsevišķi nosaukumi tiek minēti mūsdienu latgaliešu rakstībā, piem., „Eisas lyugšonas un dzīsmes” (S: 1145, arī S: 781, S: 1070 u. c.), citi, būdami tādā pašā meklējamo izdevumu statusā (*Eks. nav zināmi.*), tomēr tiek citēti tuvāk oriģinālam, resp., tiek minēti pēc V. Seiles vai G. Manteifeļa bibliogrāfiju ziņām (S: 149, S: 280 u. c.). Atšķirība pierakstā vērojama pat viena nosaukuma variantos, īpaši pamanāmi tas ir atkārtoto iespieddarbu – „Grōmota lyugšonu” (piem., S: 1070, S: 1350) un „Dzīsmes svātas” (S: 649, S: 429) – kopkataloga aprakstos. Varbūt tomēr izdevumu, kuru eksemplāri nav zināmi, nosaukumus vajadzētu aprakstīt pēc pirmā (laika ziņā tuvākā) atrastā izdevuma nosaukuma? Tad „Grōmotai lyugšonu” atbilstu pirmais atrastais 1811. gada izdevums (S: 880), kas, starp citu, katalogā tiek uzskatīts par 5. izdevumu, „Dzīsmem svātom” – 1801. gada iespiedums (S: 686), kas tiek saukts par 3. izdevumu. Katolisko grāmatu nosaukumi un to rakstība nemainījās līdz ar katru jaunu – atkārtotu – izdevumu.

Kopkataloga pamatdaļas pielikumā pie apšaubāmiem un neeksistējošiem iespiedumiem minētas 8 latgaliešu grāmatas. Fakti, kas tiek piesaukti to neesamības pamatojumam, nav droši. Piemēram, tiek apšaubīta grāmatas „Evaņģēliji” (S: 2540; iespējams 1770. gada paralēlais evaņģēliju teksts latgaliešu un poļu valodā) pastāvēšana. Apgalvojums, ka Latgales un Kurzemes katoļiem divvalodu evaņģēlija tradīcija nav izveidojusies, nepārlicina. Varbūt tomēr būtu jārunā par divām tradīcijām, kas pastāvēja vismaz rokkrakstā? Latgaliešu katoļu literatūras tradīcija ir radniecīga lietuviešiem, un, ja grāmata „Ewangelie polskie y litewskie” ir izdota lietuviešu valodā un 17.–19. gs., aptuveni 200 gadu laikā, pārdrūkātā vairāk nekā 30 reižu (Kaunas 1996: 58, 77), jādodomā, ka paralēls evaņģēliju izdevums poļu un latgaliešu valodā varētu būt bijis arī Latgales latviešiem. 1820. gada Aglonas dominikāņu klostera bibliotēkas sarakstos¹² pēc grāmatas „Evangellie polskie y litewskie”, kas izdota Viļņā 1770. gadā, tiek minēti 5 grāmatas „Łotewskie polskie L” [Tā! – S. K.] eksemplāri, kas izdoti Viļņā 1743. gadā. Par to autoru minētais „Wuyka SJ” ir jezuīts Jākubs Wujeks (*Jakub Wujek*, 1542–1597), Bībeles tulkotājs poļu valodā¹³. Interesanti, ka 1743. gadā Viļņā netiek izdots neviens viņa darbs. Vai tiešām tas ir bijis izdots latgaliski – jautājums paliek atklāts. (Rokraksta grāmatas esamība 5 eksemplāros šoreiz laikam jāizslēdz, ir norādīta arī tās izdošanas vieta.) Šis izdevums nav vairāk apšaubāms kā citas katalogā minētās neatrastās grāmatas, piem., „Rosarium Lotavicum” (S: 302) vai „Precatorium libellus in honorem SS. Cordis Jesu” (S: 425) u. tml. Ticams, ka abasminētās varētu būt dziesmu un lūgšanu

Jesu, 1802.

¹² Saraksts glabājas Aglonas bazilikas arhīvā.

¹³ Par viņu sk. Stanisław Koziara (2003). *Biblia Wujka w języku i kulturze polskiej. Konspekt Nr. 14/15*. Krakow. <http://www.wsp.krakow.pl/konspekt/14/biblia.html>, sk. 27.02.2012.

grāmatu daļas, nevis atsevišķi izdevumi. (Līdzīgi – uz atsevišķu izdevumu statusu varētu nepretendēt arī daudzās t. s. latgaliešu ābece.)

Šās reizes piezīmes par latgaliešu grāmatām varētu beigt ar optimistisku liecību, ka vēl joprojām ir iespējams atrast neapzinātus, izdošanai sagatavotus manuskriptus. Spilgta liecība tam ir nesen Alsungā atrastā *muoceibu* (sprediķu) grāmata, ko Alsungas baznīcas tornī uzgāja priesteris Andris Vasiļevskis. Rokraksta grāmatas nosaukums ir skaidri lasāms – „Kazania na Uroczystsze Swięta po Łotewsku przez X. Korna napisane: do wydania” (Sprediķi latviski lielākajām svētku dienām, priesteris Korna uzrakstīti: izdošanai). *Mācības* sarakstītas labā latgaliešu valodā, tekstā ir atsaucies uz Svētajiem Rakstiem. Vai tas ir oriģināldarbs – šobrīd vēl nav noskaidrots, bet iespējamā autora sakarā dažus minējumus izteikt jau ir iespējams.

18. gs. Latvijas teritorijā strādājuši vairāki Korni – Jezuītu sadraudzības locekļi, piem., Korns Benedikts (*Korn Benedictus*), retorikas un poēzijas profesors un mājas hronikas rakstītājs Ilūkstes jezuītu rezidencē (Kleijntjenss 1941:418), un Korns Ignācijs (*Korn Ignatius*) Šadursku misijā (*Missio Szadursciana*), par kuru zināms, ka viņš ir livonietis, sprediķo poliski, runā latviski (Kleijntjenss 1941:381). 1761. gada vizitāciju protokolos lasāms kāda laicīgajam klēram piederīga Līvenmuižas (Līvānu) priesteris Mikolaja Korņa (*Mikolaj Korń*) vārds (Litak 1998: 178). Kāpēc gan viens no viņiem nevarētu būt jaunatraduma autors?

Savukārt LU Akadēmiskajā bibliotēkā glabājas kopkatalogā neminēta baznīckunga Jezupa Macileviča 1853. gadā parakstīta „Licieyba brolisties wyssu swatoku sirzu Jezu un Maryas. Pi Feymanu Bažnieycas”¹⁴.

Liepājas sv. Jāzepa katoļu katedrāles grāmatu krātuvē atrodas 1820. gadā izdotā „Gromota lyugszonu”, kas atšķirtībā no eksemplāra, kas aprakstīts kopkatalogā (S: 1037), ir saglabājusies daudz pilnīgāka, proti, tai ir titullapa, grāmatai ir 385 lappuses, neskaitot satura rādītāju¹⁵.

Seniespiedumu kopkatalogā no 22 latgaliešu 18. gadsimta izdevumiem atrasti 7, no 64 19. gs. (iespiestām līdz 1855. gadam) izdotajām grāmatām atrastas 52, bet 12 ir meklējamas. Statistika paskopa. Ja salīdzina atbilstošā laikposma latgaliešu grāmatu uzrādījumu G. Manteifeļa un V. Seiles bibliogrāfijās, to skaits ir attiecīgi 69 un 76. Tas ir, ieskaitot 10 grāmatu, kas izdotas pirms 1730. gada *dzīsmu gruomotas* un nav latgaliešu valodā. Uzskaitījums sāks ar E. Tolgsdorfa 1604. gada katehismu, turpināts ar G. Elgera darbiem un lejaslatviešu 1719. gada rituālēm (arī nav aprakstītas katalogā). Seniespiedumu kopkatalogā skaitliski ir ietverts vairāk latgaliešu izdevumu, bet daudzi no tiem tāpat turpina uzdot mīklas latgaliešu literatūras senākāposma pētniekiem. Tomēr tagad tās kļūst vieglāk risināmas, jo ir paveikts svarīgs priekšdarbs – izveidots „iespējami pilnīgs latviešu grāmatniecības sākumposma bibliogrāfisks reģistrējums” (S: 7 (Ievads)).

14 L. Leikumas pirmpublicējums (?). *Katōļu Dzeive*, 2005, Nr. 2, vāka atvērumā.

15 Par Liepājas grāmatām sk. L. Leikuma (2011). Katuoļu gruomotys Līpuojā. *Katōļu Dzeive*. Nr. 4. 42–44.

LITERATŪRA

Apeļs, Meikuls (1935). *Latgališu literatūras vēsture*. Rēzekne: Latgališu skolotāju Centralās bīdreibas izdevums.

Brumanis, Andrejs [1982]. Kāpēc Mochileva, bet ne Rīga. *Dzimtenes kalendārs 1983. gadam*. [Zviedrija]: Trīs rozes. 193–200.

Bukšs, Mikeļs (1952). *Vacōkī rakstnīceibas pīminekli*. [Minhene]: p/s Latgaļu izdevnīceiba.

Bukšs, Mikeļs (1957). *Latgaļu literatūras vēsture*. [Minhene]: p/s Latgaļu izdevnīceiba.

Kaunas Domas (1996). Lietuviškoji knyga Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. *Lietuviškoji knyga*. Vilnius: AS VILSPA. 30–86.

Kleijntjenss, Jozefs (1941). *Latvijas vēstures avoti Jezuītu ordeņa archīvos, 3.*, Rīga: Latvju grāmata.

Litak, Stanisław (sakārtotājs, 1998). *Acta Visitationis Generalis Dioecesis Livoniae et Curlandiae seu Piltinensis anno 1771 peractae*. Torunii: Towarzystwo Naukowe w Toruniu.

Manteuffel, Gustaw (1885). Bibliographische Notiz über lettische Schriften, welche von 1604 bis 1871 in der hochlettischen oder der sog. oberländischen resp. polnisch-livländischen Mundart veröffentlicht worden sind. *Magazin*. Bd. 17. St. 2. 181–204.

Manteuffel, Gustaw (2007). Literatura, sztuka i historiografia nad Bałtykiem w wieku XVII i XVIII. Księga czwarta. *Zarysy z dziejów krain dawnych Inflanckich czyli Inflant właściwych (tak szwedzkich jako i polskich) Estonii z Ozylią, Kurlandii i Ziemi Piltyńskiej*. Krakow: Universitas. 223–240.

Seiļ, Valerija (1936). *Grāmatas Latgales latviešiem. Latgaliešu dialektā izdoto grāmatu chronoloģiskais, sistēmatisks autoru un izdevēju rādītājs (1585–1936)*. Rīga: Valters un Rapa.

S – Apīnis, Aleksejs (zinātniskais redaktors, 1999). *Seniespiedumi latviešu valodā 1525–1855. Kopkatalogs*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka.

Stafecka, Anna (1995). Ieskats latgaliešu rakstu valodas vēsturē. *Latgaliešu literatūra*. Rīga: Zvaigzne ABC. 41–56.

Stafecka, Anna (2006). Latgaliešu rakstu avoti: apzinātais un iespējas. *Letonikas pirmais kongress. Valodniecības raksti*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija. 333–338.

Vonogs, Viktors (1944). Latgaļu rakstnīceibas sōkumi. *Rokstu krōjums latgaļu drukas aizlīguma atceļšonas 40 godu atcerei*. Daugavpils: Vl. Lōča izdevnīceiba. 18–52.

Siestrzeńcewicz – http://ortografia4.appspot.com/wiki/Stanis%C5%82aw_Bohusz_Siestrze%C5%84cewicz, sk. 17.02.2012.